

UGOVORENI BRAK JE ROPSTVO!

Projekat finansira Evropska unija

Crna Gora
Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Empowered lives.
Resilient nations.

Projekat finansira Evropska unija

CENTAR ZA ROMSKE INICIJATIVE
NIKŠIĆ

Crna Gora
Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Empowered lives.
Resilient nations.

"Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u
Turskoj: Primjena zakona, mijenjanje stavova"

UGOVORENI BRAK JE ROPSTVO

Ispovijesti Romkinja i Egipćanki

April 2018.godine

UGOVORENI BRAK JE ROPSTVO
Ispovijesti Romkinja i Egipćanki

IZDAVAČ:

NVO Centar za romske inicijative,
Ul. Jola Piletića b.b., 81400, Nikšić, Crna Gora,
email: crink@t-com.me

ZA IZDAVAČA:

Fana Delija

AUTORI:

Slavko Milić
Fana Delija

LEKTURA:

Sanja Marjanović

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNOJ STRANI:

Centar za romske inicijative / Artgrafika

DIZAJN:

Artgrafika

ŠTAMPA:

Artgrafika

TIRAŽ:

200

GODINA IZDAVANJA:

2018

NAPOMENA: Ovaj dokument je nastao uz finansijsku pomoć Evropske unije, kroz projekat "Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Primjena zakona, mijenjanje stavova", koji sprovode Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori i Agencija Ujedinjenih nacija za osnaživanje žena i rodnu ravnopravnost (UN WOMEN). Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost NVO Centar za romske inicijative i ne predstavlja nužno stavove Evropske unije, UN WOMEN ili UNDP.

Sadržaj

Predgovor	6
Osvrt na ispovijesti	8
„Samo sam rekla ne, ne, ne!“	11
„Mislila sam da me moji mrze – ugovoreni brak je nevolja“	15
„ Ništa me nijesu pitali, bila sam dijete“	20
„ Ugovoreni brak uzročnik je vječne patnje.“	24
„Dvadeset i osam godina sam trpjela težinu ugovorenog braka“	28
„Zbog novca sam bila maltretirana“	32

Predgovor

Centar za romske inicijative – kroz šest ispovijesti i svjedočenja Romkinja i Egipćanki koje su kao djevojčice bile žrtve dječjeg ugovorenog braka, izvršenog od strane njihovih najbližih srodnika, najčešće očeva, stričeva, braće i drugih muških članova uže i šire porodice – ukazuje na vidljive probleme i posljedice dječjih ugovorenih brakova, s kojima se u velikom broju suočavaju pripadnice romske i egipćanske zajednice.

Ispovijesti naših prijateljica potvrđuju činjenicu da je djeci ugovoreni brak „ropstvo“, te normativno i moralno obavezuje sve institucije, organizacije, pojedince/pojedinke da pravovremeno reaguju kako bi spriječili „ropstva“, a omogućili „slobodu“.

Decenijskim mukotrpnim radom, aktivistkinje i aktivisti naše organizacije, Ženske RAE mreže „Prva“, i pojedini predstavnici relevantnih institucija – kroz brojne edukativne aktivnosti, seminare, inicijative, uključivanjem ovog problema u strateške nacionalne i lokalne planove, publikacije i na druge različite načine – doprinijeli su da relevantne institucije pepoznaju značaj problema dječjih ugovorenih brakova i pokrenu određena pitanja, kako bi se stalo na put ovim pojavama, koje predstavljaju jedan od najgrubljih oblika kršenja prava djevojčica u Crnoj Gori.

U ime Centra za romske inicijative i kao izvršna koordinatorka posebno želim da se zahvalim sagovornicama na hrabrosti i volji da s nama podijele svoje teške životne priče, kao i projekt koordinatorki gđi Maji Šaćirović na podršci i pomoći.

Zahvaljujem se Komisiji Evropske unije na finansijskoj podršci kroz projekat „Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Primjena zakona, mijenjanje stavova“, koji sprovode Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori i Agencija Ujedinjenih nacija za osnaživanje žena i rodnu ravnopravnost (UN WOMEN) u okviru kojeg sprovodimo program „Zajedno protiv dječjih ugovorenih brakova“.

Takođe se zahvaljujem državnim organima, relevantnim institucijama, međunarodnim organizacijama (OAK fondaciji, CARE International NWB, OSCE) i drugim nacionalnim NVO, kao i brojnim pojedincima/kama koji su doprinijeli da se ovaj problem učini vidljivim široj javnosti.

Fana Delija, izvršna koordinatorka Centra za romske inicijative

Osvrt na ispovijesti

Romkinja i Egipćanke

Iz priča koje su prikazane u ovoj publikaciji uočljivo je da se određeni uzajamni faktori isprepletano javljaju kod svih žena i djevojaka i da tako posmatrani predstavljaju najbolji pokazatelj da ova pojava ima duboke korijene, koji se ne mogu sagledati na jednostavan način.

Uzročnici tih pojava najčešće su sljedeći: negativni aspekti tradicije, neupisivanje u školu i rano napuštanje obrazovnog sistema, siromaštvo koje stvara prepreke za dalje mogućnosti djeteta, a koje su ključne prilikom izbora načina života svakog čovjeka.

Ovako teški uzročnici iza sebe ostavljaju još teže posljedice, kao što su: narušeno djetinjstvo, težak fizički rad kojem su izložene mlade djevojke, izloženost psihičkom, fizičkom, emocionalnom i ekonomskom nasilju od strane porodice u kojoj zasnivaju bračnu zajednicu, rana trudnoća, uskraćeno pravo na obrazovanje, loš zdravstveni status mladih majki, bez prava na odlučivanje kada će i koliki broj djece roditi, ali i mnoge druge.

Od dvadeset pripadnica s kojima su obavljeni kratki intervjui, kako bismo od tog broja kasnije odabrali njih šest za dubinske intervjuje i njihovo publikovanje u ovoj publikaciji, njih četrnaest nakon prvog ugovorenog braka vratilo se biološkoj porodici, jer nijesu ispunile očekivanja porodica u koje su došle, pa su im primarne porodice u kratkom periodu ugovorile drugi

brak zbog vraćanja novčanog duga koji je prethodno dat porodici, prilikom njihovog prvog ugovorenog braka.

Posebno uočljive posljedice, koje se originalno prenose u tekstu, ostavljaju najveći utisak na čitaoca su:

- „*Najteže mi je bilo što sam bila mlada i nijesam bila kod roditelja i teško mi je što nijesam doživjela ljubav od svoje porodice.*”

- „*Izgubila sam svoje djetinjstvo, mogla sam još da ostanem kod majke sa svojom braćom i sestrama.*”

- „*Izgubila sam nevinost, društvo, svoj život, zdravlje, snagu, nijesam sposobna više... jer sam se mučila i mnogo patila kroz život.*”

- „*Najteže mi je bilo što nijesam mogla da se školujem.*”

Iako se rečenica: „*Sve sam izgubila*” ponavlja kroz sve životne priče, sagovornice su pronašle snagu da kroz svoje životno iskustvo drugim roditeljima, djevojčicama i široj javnosti ukažu na posljedice dječjih ugovorenih brakova, te tako doprinesu smanjenju ovog negativnog aspekta tradicije.

Njihove riječi, čini se, ne samo da kod svakog profesionalca izazivaju tugu, već ujedno i divljenje. Čudan osjećaj ostavlja i činjenica koliko su kao djevojčice bile spremne da trpe kako bi se podredile negativnim aspektima svoje tradicije. Iako nesvjesne svoje teške sudbine, i dalje su žalile za svojim roditeljima i izgubljenim djetinjstvom. Ovu stranu priče, kod postupanja u slučajevima dječjeg braka, mora znati svaki profesionalac, jer od njegovog pristupa svakom konkretnom slučaju zavisi i dalja sudbina žrtve.

Podsjećamo vas da je nedozvoljeni brak samo pravno-terminološko određenje pojma u kaznenom pravu i predstavlja sinonim za ugovoreni dječji brak, koji je čest u romskoj i

egipćanskoj zajednici u Crnoj Gori, ali i u drugim državama regiona i svijeta. Pojam dječji ugovoren brak odomaćio se u našem kaznenom zakonodavstvu tek 2013. godine. U namjeri da zaustavi brojne negativne slučajeve, zakonodavac je prihvatio ovaj termin, koji su mnogi stručnjaci prepoznali kao odgovarajući.

Međutim, od tada do danas nije bilo pravnih postupaka – iako je od strane Centra za romske inicijative registrovano 60 slučajeva u kojima su žrtve ugovorenog braka bile djevojčice starosne dobi od 13 do 16 godina – osim u fazi izviđaja, koji su kvalifikovani kao krivično djelo trgovina ljudima, iz člana 444 KZCG. Sve ovo otežava djevojčicama iz romske i egipćanske zajednice da uživaju ista prava kao njihove vršnjakinje koje dolaze iz drugih zajednica, a koja su garantovana Konvencijom o dječjim pravima.

„Samo sam rekla ne, ne, ne!“

J. H. iz Nikšića ima šesnaest godina i žrtva je dječjeg ugovorenog braka. Živi u osmočlanoj porodici s majkom, ocem, dvije seste i tri brata. Završila je šest razreda osnovne škole. Školu je napustila jer su njeni roditelji otišli u Njemačku, gdje je bila dvije godine i za to vrijeme je završila peti i šesti razred.

J. H. su stričevi ugovorili brak s trinaest i po godina, za novčani iznos od 6.000 eura. Momka za koga je trebalo da se uda nije poznavala, prvi put ga je vidjela na dan svadbe i nije znala koliko ima godina, ali je pretpostavljala da je bio dosta stariji od nje.

Zamolili smo J. H da nam opiše kako je došlo do ugovorenog braka i kako se ona tada osjećala?

„Do braka je došlo kada su se neki ljudi raspitali za mene preko mog strica. Stric me je pitao: ‘Hoćeš li da se udaš?’ Ja sam rekla da neću, kao i da hoću da završim svoju školu, na šta je on meni rekao: ‘Ti moraš da se udaš!’. Nijesam više pitala zašto moram da se udam, ali i nijesam znala razlog zbog kojeg moji hoće da me udaju... Boga mi, to ću iskreno da kažem, ja nijesam htjela uopšte. Samo sam rekla – ne, ne, ne“.

J. H. nam u suzama objašnjava: *„Majka se dosta bunila, rekla im je: ‘Ona je mlada, nemojte je udati.’ Ali majku niko nije ništa pitao. Tu su bili prisutni i ugovorili su mi brak moji stričevi, otac, djed, majka, stric tog momka i I. G.“* – navodi ime uticajnog lidera iz romske zajednice. *„Bila sam vjerena oko šest mjeseci. Za to vrijeme morala sam da nosim prsten, a meni je bilo krivo da mi*

neko dođe u kuću i vidi da ja nosim prsten. Stalno sam skidala s ruke prsten kad sam išla u prodavnicu ili negdje drugo...”

Prema riječima J. H., ugovoreni brak, djevojačko veče i svadbu krili su od komšija, kako se ne bi saznalao, jer su se plašili policije CB Nikšić i to inspektora S. M. – navodi ime policijskog službenika. Stric A. H. upozorio je ukućane da ništa ne postavljaju na društvenu mrežu Facebook. Kada je svadba napravljena, A. H. je kao izgovor za veselje naveo sunećenje, da bi to ostala tajna i kako bi prikrio stvarni razlog. J. H. navodi: *„Noć prije udaje kod nas se pravi djevojačko veče, bila sam jako tužna, plakala sam... Ta noć je bila katastrofa, kako da ti kažem... Ja uopšte nijesam htjela da se udam i nijesam ga voljela. To sam njima i rekla. Sjutradan je po mene došlo puno ljudi, moji su me vodili do auta, a ja uopšte nijesam bila srećna. Odveli su me u Podgoricu. Kad sam stigla tamo, stavili su me da igram uz muziku, ali ja sam bila tužna..“*. J. H. nastavlja priču: *„Najteže mi je bilo to što nijesam ništa znala. Strina me učila kako da se ponašam tamo, da moram da slušam sve šta mi kažu, da ne kažem nikome NE! Toliko mi je bilo teško da sam htjela samu sebe da ubijem! Moja sreća je to što sam imala menstruaciju, tako da nijesam mogla da „spavam s njim“, jer su oni čekali da mi prođe, kako bi utvrdili da li sam nevina. Tu noć sam spavala s njegovom sestrom u drugoj prostoriji, a narednog dana došla je policija.“*

Sada s blagim smijehom na licu J. H. opisuje slijed događaja: *„Ja sam samo ćutala, nijesam ništa rekla, a znala sam da sam maloljetna i znala sam da Socijalno neće to dozvoliti. Mislim da je neko iz njegove familije to prijavio, pa su htjeli da sakriju, da kažu da nijesam tu kod njih“*. Kako navodi J. H., jedan od policajaca je rekao: *„Vama je bolje da kažete gdje je mala i da li je kod vas...”* Kada su mu otkrili da je tu, policajac je rekao J. H.: *„Moraš da se spremiš i da ideš s nama.“* Kako je to i čekala, sagovornica navodi: *„Ja sam samo otišla po svoje sandale, pa sam se u sebi molila, mislim da mi je Bog tada pomogao što je došla policija.“* Bila je srećna. Objašnjava kako su je pripremili

prije odlaska u policiju, pošto su pretpostavili da će policija doći za nju: *„Svekrva me učila šta da kažem, da ‚svoga‘ muža poznajem od ranije s pijace, da slučajno ne kažem da su dali pare za mene, jer će moj otac ići u zatvor, da maknem prstenje, svo zlato koje sam imala na sebi, da skinem nošnju i da se obučem kao djevojčica.“* J. H. je tako i uradila. Kako kaže, u tom trenutku nije željela da ikome napravi probleme, da ne bi neko otišao u zatvor.

U daljem slijedu događaja, kako navodi J. H., predstavnici policije i Centra za socijalni rad Podgorica odveli su je u Sklonište za žrtve trgovine ljudima. *„Te žene u Skloništu bile su dobre prema meni, pomogle su mi.“*

J. H. je u Skloništu za žrtve trgovine ljudima u Podgorici bila četiri dana, nakon čega se u proces uključio Centar za socijalni rad u Nikšiću, koji je izrekao mjeru iz Porodičnog zakona – vršenje nadzora nad roditeljskim pravom. Ta mjera traje sve do šesnaeste godine života.

Kako je brak J. H. suzbijen od strane relevantnih institucija i NVO, J. H. sa suzama u očima kaže: *„Ja sam srećna, ali nijesam slobodna dok se pare koje su date za moj ugovoreni brak ne vrate. Ja nijesam ništa kriva, nijesam poznavala tog čovjeka... Plašim se da oni ne dođu ponovo kod mojih roditelja da me uzmu od njih, jer moji nemaju novac koji treba da vrate. Pregovori su opet počeli oko toga i ja treba da se vratim, jer sam napunila 16 godina, ali ja neću kod njih da se vratim. Moji roditelji bi vratili pare, ako oni budu čekali, ali I. G. svaki dan pritiska da moji roditelji vrate pare“.*

Kako u ovom trenutku saznajemo, ona je danas udata, odmah po navršenoj šesnaestoj godini života, najvjerovatnije zbog razloga koje je sama prethodno navela.

Sličnu sudbinu imala je i njena majka. Otac joj je ugovorio brak sa 10 ili 11 godina, nije imala majku, živjela je s maćehom.

**Razlog zbog kojeg je J. H. prihvatila da
podijeli priču je sljedeći:**

Želi da sve čitaoce podstakne da doprinesu suzbijanju ove pojave kako bi pomogla drugim djevojčicama.

„Mislila sam da me moji mužje – ugovoreni brak je nevola“

B. S. iz Nikšića, ima četrdeset četiri godine i žrtva je dva ugovorena braka. B. S. nije poznavala ni prvog ni drugog momka za kojeg su joj roditelji ugovorili brak. Prvi brak su joj ugovorili s osamnaest godina, a drugi s devetnaest godina.

Oba braka koja su joj roditelji ugovorili ugovorena su s komšijom koji je proscima govorio da u susjedstvu ima djevojka koja je čista, uredna i dobra domaćica. B. S. nije pohađala školu, jer su njeni roditelji imali sedmoro djece, te nijesu imali mogućnosti da ih školuju. Sada zna „pomalo“ da čita i piše, jer se sama interesovala da se opismeni, uz pomoć televizije. Iz drugog braka ima sina starog dvadeset dvije godine, danas je samohrana majka koja živi sa sinom, snahom i unukom.

Pitali smo B.S. da nam opiše kako je došlo do ugovorenog braka i kako se ona tada osjećala?

„Jednog dana došla je jedna komšinica i pitala mog oca i majku da li žele da me udaju. Oni su rekli da žele, a mene o tome ništa nijesu pitali! Istog dana, u sumrak, došli su neki ljudi (otac i majka tog momka, njegove tetke i stričevi i još neka rodbina). Ja sam tada bila u kuhinji i spremala večeru. Pitala sam moju majku zašto su ovi ljudi došli, na šta mi je ona odgovorila: „Ajde ćuti, čućeš“. Ja sam nastavila svoj posao, nijesam više imala hrabrosti

da ih pitam. Kasnije sam čula kako govore mom ocu: „Moraš da je udaš!” Kako je to čula, rekla je majci da ne želi da se udaje, jer je mlada. „Ta vjeridba me najviše u životu opekla“.

Momak za koga su je vjerili bio je s drugom djevojkom u vezi. *„On je mene nakon šest mjeseci vjeridbe ostavio i uzeo djevojku s kojom je prethodno bio u vezi. Onda su poništili vjeridbu tako što su došli prijatelji i rekli mi da sam slobodna, ali da moram da se udam za drugog čovjeka“.* Kako B. S. kaže, njena priča se ne završava na tome, jer su joj roditelji za nepuno godinu dana ugovorili drugi brak. *„Momak za koga su mi ugovorili drugi brak bio je iz Srbije, iz Beograda. Kada sam čula da treba da se udam za njega, ja sam otišla u sobu, bunila se i govorila da ne pristajem, ali jednostavno nijesam se pitala, pa sam iste noći pošla s njima u Srbiju. Bilo mi je mnogo teško, nijesam mogla da se opustim kao u svojoj kući, dolazili su novi ljudi, nijesam znala ni ko je od njih moj muž.“*

B. S. prepričava događaj iz prve bračne noći:

„Kad su me njegova majka i sestra odveli u sobu, ja nijesam ni razmišljala šta će biti i nijesam ni znala šta treba da radim u tom trenutku. Pitala sam se zašto su me ovi ljudi odvojili u sobu kao u samicu, kao da sam u zatvoru, osjećala sam se nekako tužno. Dok sam bila u sobi, gledala sam kroz prozor i razmišljala da bježim, ali kuda ću da bježim kad ne znam grad“ – s tugom u očima naglašava B. S.

„Kada je on ušao u sobu, ja sam se pitala šta će on sada tu, razmišljala sam da li ćemo da večeramo, jer je kuća u kojoj sam došla meni nepoznata, a i vjerovatno znaju da se ja stidim da jedem. On mi je odmah rekao: „Skinu se...”, a ja sam se uplašila i počela da plaćem, jednostavno se nisam dala. On mi je rekao: „Pa ti valjda nisi nevina.” Nijesam ni znala šta znači ta riječ, a on je rekao: „Ne plači ako si ispravna.” Ipak sam se bojala šta će on

od mene da radi. Zatim sam mu rekla da ja ne znam šta to govori, na šta je on meni rekao: „Sad ćeš znati“. "

Prije nego što se upustio u intimni odnos s njom rekao joj je – ako ne bude nevina, bolje da ga ne zadržava u sobu: „Ja ću te vratiti, a moji bi me ubili“. „Ja sam se branila, plakala, gurala ga od sebe, nakon čega mi je on usta zatvorio svojom rukom. U jednom trenutku sam pomislila da će da me ubije. Svi su bili na vratima i svi su čekali ishod, jer je takav običaj. Bilo mi je teško, jer sam razmišljala kako će svi da znaju šta on meni radi. Ubrzo nakon toga na vratima su kucali njegovi i on je uzeo posteljinu i bacio im je napolje. Uplašila sam se. Kada sam izgubila svoju nevinost, shvatila sam da ne mogu više reći da sam djevojka. Bilo me je sramota iz sobe da izlazim i teško mi je bilo dugo, dugo vremena da izađem svekrvi i đeverima na oči, jer sam znala da su oni bili pored vrata. Poslije toga sam se osjećala jako loše, ja sam već 22 godine sama i dalje imam taj loš osjećaj u vezi s tim. To je najteže u životu, kada to radiš s nekim koga ne voliš i ne poznaješ...”

B. S. je živjela u porodici koja je imala deset članova. Odmah su od nje zahtijevali da kao snaha radi sve kućne poslove. „Zahtijevali su da kuvam, perem, spremam, dočekujem goste.... Ustajala sam prva u četiri ujutro, jer su moj bivši suprug, svekrva i svekar radili na zelenoj pijaci, pa sam morala da im pripremam robu, skuvam kafu, a onda sam, pored toga, oko kuće radila, spremala đevera i zaovu u školu, pazila babu, odnosno njegovu tetku koja je bila nepokretna. Mislila sam da sam postala majka prije vremena, jer sam morala sve oko babe da radim, stvarno sam se namučila, po kiši sam prala tepihe i ćebad.“

B. S. dalje navodi: „Sina su oženili da ne moraju oni da rade oko kuće. Ja sam bila kao sluga, niko nije htio da bude uz mene, da mi pomogne, ali ja sam ćutala svih četiri godine braka. Njegova majka je svom sinu stalno govorila da me pušti, da sam bolesna, da mu ne trebam, da mi komanduje... nakon čega je on

vikao na mene. Baš sam se napatila od moje svekrve, ona i đever su me tukli, svekrva mi je krila hranu“.

Dok je B. S. bila u Nikšiću, kako bi sredila lična dokumenta da bi se mogla vjenčati, svekrva je svome sinu dovela drugu ženu. *„Ja nijesam znala ništa o tome. Kada sam se vratila nazad u Beograd, vidjela sam drugu ženu u kući. Ja sam odmah otišla do komšije, kako bih pozvala svoje roditelje. Nedugo za mnom je došla i moja svekrva, koja mi je rekla da, ako hoću, mogu da ostanem, a ako neću, mogu da idem kući. Ja sam je samo pitala zašto su mi to učinili pored svega što sam radila za njih, a ona je jednostavno ćutala.“*

Kada se vratila kući u Nikšić, B. S. je htjela da izvrši abortus. Međutim, majka joj nije dozvolila da tako nešto učini. Rekla joj je: *„Ja ću ti podići dijete...“.* Tek kada sam svoje dijete prvi put uzela u ruke, osjetila sam šta je to dijete. Tada sam rekla sebi da ću uvijek da budem uz njega, makar prosila na ulici, samo da ga imam u svom zagrljaju. Podigla sam ga i hvala Bogu super mi je. Teško je podići dijete u svojoj rodbini, nikada mi se rane iz srca neće izliječiti i izvidati“.

Gledajući u daljinu, B. S. kaže: *„Izgubila sam svoju mladost. Sjutra da mi svekrva umre sve ću joj allalit i što me maltretirala, ali nikad što mi je dijete pored živa roditelja napravila siročetom i ostavila ga bez ljubavi svoga oca.“*

Razlog zbog kojeg je B. S. prihvatila da podijeli priču je sljedeći:

Da motiviše mlade djevojke, koje treba da znaju da danas postoje pravila i da se njihovo poštovanje pomaže sa svih strana: *„Ako djevojke ne žele da se udaju, mogu da se žale, jer ima ljudi koji će ih braniti, imaju zaštitu od društva.“*

„Ovo nikad u životu nijesam nikom ispričala, čuvala sam braću i sestre od velikih jada.“

B. S. se na samom kraju zahvaljuje na pozivu i na pruženoj prilici da se otvori. Ona ističe: *„Svojom pričom hoću da pružim nekom savjet i dam primjer kako ne treba da se postupa s djecom.“*

„Ništa me nijesu pitali, bila sam dijete“

S. H. iz Nikšića ima trideset osam godina i žrtva je dječjeg ugovorenog braka. Roditelji su joj ugovorili brak s petnaest godina za momka koga nije poznavala, prvi put ga je vidjela tek prve bračne noći. Međutim, ona je svog muža konkretno upoznala i zavoljela u toku braka. U braku imaju petoro djece, najstariji sin ima dvadeset godina i oženjen je. Njihovo najmlađe dijete sada ima dvije i po godine.

S. H. je završila samo četiri razreda osnovne škole. Napustila je školu kada je pobjegla iz Bosne i Hercegovine, zbog građanskog rata, nakon čega je došla u Crnu Goru. Do svoje petnaeste godine živjela je u Podgorici, sve dok joj njeni roditelji nijesu ugovorili brak za sadašnjeg supruga iz Nikšića.

Pitali smo S. H. da nam opiše kako je došlo do ugovorenog braka i kako se ona tada osjećala?

„Ugovorili su mi brak preko snahe, kako ne bih pobjegla kao moja sestra“. Sestra joj se udala tako što je „pobjegla“ sa čovjekom koga je ona sama izabrala i voljela. „Otac nije htio da me uda, ali mi je najstariji brat ugovorio brak“. S. H. navodi: „Kada su otac, stričevi, strine... mog sadašnjeg supruga došli da me prose, moj brat je rekao: „Bolje da je mi udamo, nego da i ona pobjegne kao ona druga...“, misleći na njenu sestru. „Moj otac se nije složio s mišljenjem mog brata i majka se bunila, ali nije mogla da ga spriječi u njegovim namjerama, ipak su mi ugovorili

brak. Mene niko nije ništa pitao, čak ni hoću li da se udam. Najteže mi je bilo što sam bila mlada, dijete od 15 godina.“

Od S. H. su u tom trenutku samo tražili da uđe u dnevnu sobu, kako bi je prosci vidjeli. „*Naučili su me da ništa ne govorim, samo da se s njima pozdravim. Nakon toga su mi rekli da skuvam kafu za sve goste i da ih poslužim.*“ Kad je njen sadašnji svekar popio kafu, rekao je: „*Ja ću nju da uzmem za sina ili nijednu...“.*

Nakon toga S. H. je bila vjerena tri nedjelje. U toku tog perioda otac se pokajao i htio je da vrati sve što su prosci tada donijeli za nju (robu, zlato i novac), jer je bila dijete, ali njena majka to nije dozvolila: „*Sada je sve gotovo*“ – rekla je.

S. H. priča: „*Uoči svadbe nijesam imala nikakav osjećaj, plakala sam, nijesam ni znala šta me tamo čeka. Sjutradan su me doveli u Nikšić. Do kasno u noć, ja nijesam znala ko je moj muž, ni šta je muž! Običaj je bio da budem nevina, prvo sam ja ušla u spavaću sobu, zatim je on ušao za mnom. Ja muža pogledam, a tom prilikom ne znam ni ko je, ni šta je. Imala sam ogromnu tremu, plašila sam se šta će on meni sve da uradi. Tada mi je rekao da „to“ nije ništa strašno, a zatim me pitao da li sam imala momka ranije. Pošto sam mu rekla da nijesam, on mi je rekao: „E sad ćemo to da vidimo“. Kad se sve to završilo, rekao mi je: „Svaka ti čast!“*“

Šta bi se desilo da nijesi bila nevina?

„*Ne znam kako da objasnim, roditelji me nijesu ništa pitali u vezi s tim, oni su znali da sam sigurno nevina. Neko djevojku odmah vrati roditeljima, kada nijesu nevine, a neko ne vraća!“*

Porodica u kojoj su joj roditelji ugovorili brak bila je osmočlana. Morala je da ustane svako jutro prije šest sati, kako bi naložila vatru i skuvala kafu svim ukućanima koji rano idu na

posao. U slučaju da se uspavala, od straha nije smjela da izlazi iz sobe. „Kad bih se probudila, zapitala sam se kako ću ja sad da ustanem i izađem ispred njih, zašto su me udali tako mladu.“ Zaova joj je bila stroga žena, pa kada bi joj se desilo da se uspava, zaova bi joj govorila: „Treba rano da se probudiš, ti si mlada, ti moraš da radiš“. U to vrijeme S. H. nije imala ni mašinu za pranje veša, kao ni vodu u kući. „Sve sam morala ručno da perem i spremam za sve, živjeli smo u baraci u kojoj nije bilo kupatila. Kada se udaš, nemaš nikakvu drugu mogućnost, samo možeš da čistiš, pereš, spremaš i rađaš djecu.“

Pored svega što je morala da radi kao dijete, S. H. se našla u problemu, jer, kako kaže, nije mogla da ostane trudna, najvjerovatnije jer je još bila dijete. Svekrva mi je rekla: „Ako ne ostaneš ove godine trudna, ja ću moga sina oženiti.“ Tada sam joj ja rekla: „Majko, uradi to slobodno, pa kako da ostanem trudna s 15 godina“.

S. H. je prvo dijete rodila s osamnaest godina. „Moj sin je već oženjen, ima 19 godina“ – ponosno kaže ona.

Zamolili smo S. H. da nam opiše kako se njen sin oženio.

„On je s petnaest godina upoznao svoju sadašnju suprugu, bili su zajedno četiri godine. Ona je živjela u Podgorici, a u međuvremenu je otišla sa svojim roditeljima da živi u Njemačku. Njih dvoje su se mnogo voljeli. Toliko su se voljeli da je moj sin čak svaki drugi mjesec išao u Njemačku, kako bi se vidio s njom. Kad su njeni roditelji saznali za to da se njihova ćerka zabavlja s mojim sinom, htjeli su da je udaju na silu za drugog čovjeka, da je prodaju, života mi! Ona nije htjela nikoga drugoga, samo moga sina, ona je samo plakala, čak je bila popila ‚bensedine‘ kada je čula da njeni hoće da je udaju u Njemačku za nepoznatog čovjeka.“

Kako navodi S. H., porodica njene snahe bila je vrlo bogata. *„Imali su novca i živjeli su dobro. Za nas su pričali sve i svašta. Snaha je zvala moga sina i rekla mu da dođe za nju u Njemačku i da će ona pobjeći od roditelja. Moj sin je otišao u Njemačku i zajedno su pobjegli od njenih roditelja i došli u Nikšić. Bolje je ovako kao što je moj sin postupio, oni su se voljeli pa su se i uzeli.“*

S. H. je zabrinuta kako će odvojiti novac da oženi druge sinove. *„Ja imam još tri sina koji nijesu oženjeni, za njihove žene će mi tražiti budući prijatelji od deset do petnaest, pa čak do dvadeset hiljada eura. Ja imam jednu platu, a trojicu sinova treba da oženim. Pare koje se traže roditelji uzimaju za sebe. Takvim postupcima roditelji upropašćavaju svoje dijete, jer se taj novac stalno spominje, stalno ti govore: ,Tvoj otac je uzeo toliko i toliko novca...’ Meni su tako stalno govorili, jer je i moj otac uzeo za mene novac.“*

Razlog zbog kojeg je S. H. prihvatila da podijeli priču je sljedeći:

„Vjerujem u to da ću kroz svoju priču ukazati na problem zašto treba da se mijenja običaj i koliko je on štetan za sve nas. Kada prodaju kćerke kao ,krave’, one tada mnogo pate.“

„Ugovoreni brak užročnik je vječne patnje.“

S. H. je iz Nikšića, ima četrdeset osam godina i žrtva je dječjeg ugovorenog braka. Iza sebe ima dva ugovorena braka i oba su realizovana na Kosovu, gdje je prethodno živjela. Prvi brak su joj ugovorili s trinaest godina. U tom braku živjela je sedam godina i rodila troje djece. Najstarije dijete rodila je s nepunih šesnaest godina. Iz drugog braka, sa sadašnjim suprugom, ima još četvoro djece. Zbog ugovorenog braka napustila je šesti razred osnovne škole.

Pitali smo S. H. da nam opiše kako je došlo do ugovorenog braka i kako se ona tada osjećala?

S. H. priča: *„Brak je pregovarala moja tetka, tako što je svom bratu predložila da uda svoju ćerku, kako bi on oženio sina. Tetka je pričala s mojim ocem i tom prilikom mu rekla kako je to dobro mjesto gdje me mogu udati i da ujedno mogu da udaju svoju ćerku, što je moj otac prhvio, tako da su meni ugovorili brak kako bi oženili brata. Novac nijesu tražili, jer se radilo o zamjeni.“*

Brak su joj ugovorili dok je bila u školi. Kada je došla kući, samo su joj rekli da idu kod ujaka. S. H. je bila srećna zbog posjete ujaku, ali na puta prema mjestu stanovanja njenog ujaka rekli su joj da ne idu kod ujaka, već kod prijatelja.

S. H. nastavlja kazivanje: „*Kad smo ušli u kuću kod njih, oni su mi tada rekli ovo je tvoj muž, a ja nijesam znala šta to znači muž. Kada su mi objasnili, ja sam samo izgubila svijest. To je za mene bio veliki šok. Kada je porodica mog supruga vidjela u kakvom se stanju nalazim, nijesu dozvolili svom sinu da spava sa mnom narednih tri mjeseca, jer su se plašili da se nešto ne desi*“.

„*Nakon tri mjeseca, kada je krenuo da spava sa mnom, imala sam veliki strah, nijesam znala šta će da mi uradi. Nakon što je spavao sa mnom, ja sam izgubila svijest. Po pričama koje mi je kasnije ispričala moja majka, muževa rodbina je zvala moju rodbinu i svi zajedno su oko sat vremena pokušavali da me probude. Kako nijesu mogli da me probude, odveli su me u bolnicu, ali nijesu doktoru rekli razlog, samo su mu rekli da se ne osjećam dobro.*“

Kada se probudila, vidjela je puno ljudi oko sebe. Pitala ih je gdje se nalazi. Nijesu joj ništa odgovorili sve dok je nijesu vratili kod njenog supruga.

S. H. je morala da preuzme ulogu snahe, iako je imala samo trinaest godina. Nije znala da kuva, čisti i pere. Maćeha nije htjela ništa da je nauči, jer je očekivala da bi ona to već trebala da zna.

S. H. se dalje ispovijeda : „*U kući gdje su me roditelju udali bilo je šestoro siričadi. Najstariji đever mi imao je dvanaest godina, a najmlađa zaova šest mjeseci. Ja sam morala da pazim sestre i braću svog supruga.*“

Pored obaveza koje je imala u kući oko djevera i zaove, morala je da radi i druge teške poslove.

Ona dalje opisuje svoj život: „*Oni su držali i kravu, morala sam da naučim i da muzem kravu. Sve ove poslove sam radila s trinaest godina, sve dok sam bila kod njih, čak sam morala i da cijepam drva od metra dužine, jer ranije oni nijesu šegali drva.*“

Porodica u kojoj su joj roditelji ugovorili brak bila je jako siromašna, spavaća soba joj je bila bez prozora i vrata, na prozore i vrata stavljali su ćebad, a na zemlji su postavili sunđer na kome bi ona i suprug ležali, kasnije i njihovo dvoje djece.

Kako novodi S. H.: *„To je bila štala, jer su u hodniku držali kravu.“*

Nakon skoro četiri godine braka njen muž je dobio poziv od njegove sestre da radi u Njemačkoj.

S. H. navodi: *„Zbog siromaštva prihvatio je poziv i otišao za Njemačku. Ja sam bila trudna s trećim djetetom. Nakon izvjesnog vremena sestra mu je našla drugu ženu, navodno zbog papira. Kako sam ostala sama s djecom, moj otac je došao po mene i vratio me kući, ali sam se poslije dvije godine vratila kod svekra, jer se moj brat bunio pošto su djeca bila nemirna i bila sam im teret u kući.“*

Kod svekra je živjela još tri godine i šest mjeseci, nadajući se da će joj se suprug vratiti. *„Svekar i zaova mi nijesu dozvolili da koristim struju, pa sam živjela tri godine s djecom bez struje. Kada bih večerala s djecom, otvarala bih vrata od šporeta kako bih mogla da osvijetlim prostoriju da vide da jedu. Svekar je znao svaki dan da se posvađa sa mnom samo da bi me istjerao odatle, jer mu je trebala ta prostorija u kojoj sam ja živjela za kravu. Kada me je svekar istjerao iz štale, sreća sam jednu prijateljicu i živjela sam kod nje, u kući njenih đevera, jer je ta kuća bila prazna. Imala sam sreće. Ja sam onda počela da radim po kućama u bogatim porodicama, gdje sam krečila, prala tepihe, kako bih mogla da hranim djecu i sebe. Nakon deset godina pojavio se moj muž i tada je tražio da nas vidi. Tražio je i da mu se ja vratim. Ja sam bila jako razočarana i nijesam htjela da mu se vratim.“*

Tužna životna priča S. H. ne završava se ovdje. Otac joj ugovara i drugi brak kada je imala dvadeset dvije godine.

„Zbog sigurnosti i straha da mi djeca ne ostanu na ulici, prihvatila sam da mi otac ugovori drugi brak, ali uz uslov da mi budući muž prihvati i djecu. Moj sadašnji suprug je prihvatio i moju djecu i, evo, danas sam s njim.“

Zbog rata na Kosovu, došli su u Crnu Goru kao izbjeglice, a nakon više godina ponovo se pojavljuje njen bivši suprug.

„Shvatio je da je pogriješio i došao je s njegovom sadašnjom suprugom da preuzmu djecu. Ja sam im dala djecu, kako bih im obezbijedili uslove za bolji život, jer ja nijesam bila u mogućnosti da im pružim što oni mogu.“

S. H. sada redovno održava kontakt sa sinovima i kćerkom. Oni je povremeno obilaze. Sinovi joj sada žive u Švajcarskoj, dok joj je kćerka udata na Kosovu.

Razlog zbog kojeg je S. H. prihvatila da podijeli priču je sljedeći:

Da bi podijelila unutrašnji osjećaj koji ima i da bi to izbacila iz sebe, jer želi da svi znaju koliko je patila samo zato što su je roditelji mladu udali. Zahvalna je Bogu što je sada izašao novi Zakon, koji ne dozvoljava da se djevojke udaju veoma mlade.

„Dvadeset i osam godina sam tjepela težinu ugovorenog braka“

A. Š. je iz Nikšića, ima šezdeset godina i žrtva je dječjeg ugovorenog braka. Majka, brat i zet su joj ugovorili brak sa četrnaest godina. Budućeg muža upoznala je tako što se uz nagovor majke popela na tavan od kuće i s tavana kroz neku rupu vidjela kako on izgleda. Sada je udovica. Imala je taj jedan brak. Iz braka ima desetoro djece. Školu je pohađala samo do šestog razreda, nakon čega je majka prinudila da napusti školu, zbog udaje. Prilikom ugovaranja braka, njena porodica nije tražila novčanu naknadu za njen brak. Majka je htjela da je što prije udaju, jer su imali još pet kćerki. Stalno joj je govorila: *„Teško je biti udovica s pet kćeri“*. S obzirom na to da je momak za kojeg je trebalo da se uda već ranije bio oženjen, između porodica sklopljen je dogovor da ona preuzme svu garderobu i zlato koje je ta žena ostavila. Ona je u Nikšić došla 1999. godine, jer joj je porodica prebjegla s Kosova zbog građanskog rata.

Pitali smo A. Š. da nam opiše kako je došlo do ugovorenog braka i kako se ona tada osjećala?

A. Š. kazuje : *„Jednog jutra zet je došao kod nas kući i pričao s majkom i bratom oko moje udaje. Ja sam kao mlada djevojka ostala bez oca.“*

Zet je tog jutra probudio i rekao joj da se taj momak zaljubio u nju i da bi volio da je zaprosi. Majka joj je odmah zatim ušla u spavaću sobu i rekla joj da ustane. *„Sine, hoće neki*

ljudi da te prose, bitno mi je da kažeš hoćeš li da se udaš ili nećeš.“ Ja sam joj tada rekla: „Ja neću da se udam.“

Majka je zatim rekla zetu da tim ljudima prenese njeno mišljenje. Ti su ljudi tada odustali, ali njenoj patnji time nije došao kraj. A. Š. nastavlja priču: *„Poslije dvije nedjelje, opet su za mene došli isti ti ljudi, tada sam morala da kažem „da“. Majka mi je govorila: ‚Bolje da se udaš tu nego da me osramotiš.‘ Svi koji su došli da me prose rekli su mi da je to dobro mjesto i da bi trebalo da se udam. Zatim je majka otišla u školu i razgovarala s učiteljicom. Objasnila joj je da hoće da me udaju. Učiteljica je uputila mojoj majci sljedeće riječi: ‚Dobro, nije nikakav problem!‘“*

A. Š. su ispisali iz škole i za dvije nedjelje su je udali. *„Ja sam sve vrijeme plakala, jer sam baš voljela da idem u školu, ali su me ipak udali, tako da se onda nijesam pomirila s tim. Dan prije svadbe majka mi je govorila kako očekuje od mene da sam nevina, kako bi svima u porodici sačuvala obraz i s moje strane i s njegove strane. Na dana svadbe, prije nego što su svatovi došli, majka i sestra od tetke su me učile kako da se ponašam – kada budem ušla u spavaću sobu, da trebam da spavam s mužem, da se ne nerviram, da se ne svađam, da se ne suprotstavim kada on krene da spava sa mnom.“*

Kada je ostala sama u spavaćoj sobi, počela je da se trese i jako se uplašila, a kada joj je muž ušao u sobu, još više je počela da se trese. A. Š. nastavlja priču: *„On mi je tada govorio: ‚Zašto se treseš, nemoj da se plašiš.‘ Bez obzira na to sta su me učili, ipak sam se suprotstavila onoliko koliko je to bilo moguće. Gurnula sam ga nekoliko puta od sebe, vidjela sam da ne mogu da se branim. Nakon tog otpora više nijesam mogla da se branim.“*

Zahtjevi njene nove porodice bili su teški odmah nakon prve bračne noći:

„Ustajala sam svaki dan u šest sati. Kad bi se desilo da se uspavam, pa se probudim sat kasnije i vidim da je svekrva ustala, ja nijesam smijela da izlazim is sobe od straha. Kad bih izašla iz sobe ili u dvorište, ona bi odmah počela da vrišti zašto sam se uspavala, tako da je znala da mi taj dan ne da ništa da radim.“

Nije smjela sama da jede dok svekrva ne ogladni, pa da jedu zajedno. Ostajala je gladna i čekala muža, kako bi i ona mogla tada da jede. *„Svekrva bi znala da je to zbog mene i onda bi sve to prosula po kući i rekla bi mi: ‚Ko si ti da odlučuješ kada će da se jede?‘“*

Kako dalje A. Š. navodi: *„Prala sam sve ručno, svekrva nije dozvolila da uzimam vodu iz kuće nego sa česme, koja se nalazila ispred kuće. Kada bi svekrva pričala neku priču mom suprugu kako ja ništa ne radim, napunila bi sinu glavu, nakon čega me je on tukao.“*

Svekrva je zaključavala u kuću i nije joj dala nigdje da ide, jer je nosila uvijek ključ sa sobom. A. Š. dalje pripovijeda: *„Kada bi me ona zaključala, tada sam pomislila na moju majku i rekla u sebi – šta ako dođe, a ja nemam kjuč da joj otvorim vrata. Tako se jednom i desilo da je moja majka došla kod mene u goste. Kada je kucala na vrata kuće, ja sam pitala: ‚Ko je?‘ Ona mi je odgovorila: ‚Tvoja majka je.‘ Ja ni majci nijesam smijela da kažem da me ona zatvara u kuću, tako da sam se pravila da ne znam gdje je ključ, to me najviše boljelo.“*

Majka joj je čekala ispred vrata sve dok njena svekrva nije došla. A. Š. nastavlja priču: *„Majka je nju pitala zašto me zatvara u kuću, a ona joj je odgovorila da sam ja tražila da me zaključava, jer se kao navodno plašim. Majka me je tom prilikom pitala da li je to istina? Od straha od svekrve ja sam morala reći: ‚Da‘. Sve to sam morala da trpim jer moj suprug i ja nijesmo imali gdje drugo da živimo.“*

Živjela je 28 godina u zajednici sa svekrvom i olakšanje je osjetila tek nakon smrti svekrve.

A.Š. ističe: „*Tek nakon njene smrti ja sam progledala.*“

A. Š. svoje kćeri nije udavala po ugovorenom braku, a imala je sreće što je isto mišljenje imao i njen suprug. Uspjela je da ih oslobodi okova tradicije, da drugačije misle, tako što im je pričala priče o svojoj patnji. Danas ima četiri snahe. Ona se uvijek vraća na to kako je patila i nikada joj se nije desilo da se ona prema snahama ponaša kao što se njena svekrva ponašala prema njoj.

Razlog zbog kojeg je A. Š. prihvatila da podijeli priču je sljedeći:

Kako bi motivisala djevojke da se ne udaju mlade i da ne dozvole da trpe nasilje, kao što je ona trpjela.

„Zbog novca sam bila maltretirana”

S. R. je iz Nikšića, ima dvadeset dvije godine i žrtva je dječjeg ugovorenog braka. Iza sebe ima dva ugovorena braka, iz kojih ima djevojčicu staru sedam godina. Trenutno živi u vanbračnoj zajednici sa suprugom i sinom, koji ima dvije i po godine.

Rođena je u Njemačkoj, gdje je i završila dva razreda osnovne škole. Napušta školu kada su je deportovali u Srbiju. U Podgoricu s roditeljima dolazi 2003. godine, iz Srbije, odakle je porijeklom. Od rođenja nije uspjela da dobije lična dokumenata.

S. R. je prvi brak ugovoren kada je imala trinaest godina. Tada je pobjegla bez znanja roditelja s prvim suprugom, pa su roditelji – po običajima – pristali na brak kako bi se rodbina pomirila. Drugi brak ugovoren joj je zbog povratka novca koji je uzet prilikom pomirenja za prvi brak. Drugi brak dogovorili su joj bivši suprug i njegova porodica kada je imala samo četrnaest godina života. S. R. je imala i treći brak, koji je ona samovoljno zasnovala s partnerom koga je ona sama izabrala.

Pitali smo S. R. da nam opiše kako je došlo do ugovorenog braka i kako se ona tada osjećala?

Momka za koga je S. R. pobjegla upoznala je na rođakovoj svadbi. Nakon mjesec dana prepiske, S. R. je odlučila da pobjegne s tadašnjim prvim suprugom. S. R. priča o tim događajima: „*Kada sam došla u Nikšić, oni su odmah zvali policiju i rekli im da im se sin oženio, da ima osamnaest godina,*

da mlada ima trinaest godina. Na to je policajac pitao: „Da li se oni vole? Je li milom ili silom?“ Moja tadašnja svekrva rekla im je da naš brak nije sklopljen silom i da se mi volimo, na šta je policajac rekao: „Neka je sa srećom.““

S. R. je bila primorana da odmah spava sa suprugom. *„Njegova majka i njegove strine htjele su da me ubijede da spavam s njim, prije nego što mi dođu roditelji, kako ne bi mogli da me uzmu natrag, ali ja nisam htjela, jer sam shvatila da on ima osamnaest godina, a da će moji da me ubiju. Ne želim, ja ću prije da se ubijem nego to da uradim, jednostavno ne želim. Nijesu mogli da me ubijede. Moji roditelji, čim su čuli da sam pobjegla, došli su za mene i vratili me kući. Njegov stric je rekao mojim roditeljima kako sam ja već postala njihova snaha i da ne mogu da me uzmu. Moja majka mu je rekla: „To je moja ćerka“, ošamarila me pred svima i ubacila me u kombi. Tata je bio ljut, raspravljao se i svađao s majkom, brat me je tukao kad sam stigla kući i svi su me pitali da li sam spavala s njim? Ja sam im rekla da nijesam, ali mi nijesu vjerovali.“*

Priča s tim epilogom ne završava, već se porodica dogovorila s budućim prijateljima da joj ugovore brak po običaju. S. R. nastavlja priču: *„Kako moji nijesu bili za taj brak, bez obzira na ishod, nijesu htjeli da uzmu novac. Ali roditelji tadašnjeg supruga insistirali su da moji roditelji ipak uzmu 2000 eura. Nakon nedjelju dana, za mene je došlo puno ljudi da me uzmu kako bi me doveli tadašnjem suprug. Kada sam došla u Nikšić, napravljena je svadba na kojoj je bila i moja porodica i veliki broj gostiju.“* Poslije nekog vremena, kako kaže S. R., morala je svima da dokaže da je nevin. *„Kada su me poslali u sobu s njim, to je bilo strašno, plakala sam, bila sam mnogo uplašena. Kod vrata od sobe u to vrijeme stajale su žene, koje su čekale, a muškarci su slavili napolje. Bilo me je sramota da izađem iz sobe, jer su svi znali šta se unutra dogodilo, i bilo mi je krivo što mi se takvo nešto desilo s trinaest godina. Tada sam shvatila da mi se cijeli*

svijet srušio, da mi je djetinjstvo uništeno, jer sam postala nečija žena."

U mnogočlanoj porodici u kojoj se S. R. udala bilo je četrnaest članova, pa smo se zapitali šta se sve očekivalo od nje kao trinaestogodišnje snahe.

S. R. odgovara na naša pitanja: *„Morala sam da ustajem u 6.00 sati, kuvam kafu i čaj cijeloj porodici, prije nego što odu na posao, njih pet je radilo. Morala sam da mijesim hljeb, spremam, perem, kuvam ručak, ali to mi nije bio problem, jer sam od malena sve to već radila."*

Kako navodi, ništa joj nije bilo teško. Međutim, nakon dva mjeseca počele su svađe zbog duga. *„Porodica moga prvog muža uzela je pare pod kamatom i govorili su mi da gladuju zbog mene i maltretirali su me zbog toga. Primoravali su me da zovem strica, koji je živio u Njemačkoj, i tražili mi pare, kako bi mogli da vrate dug. Zbog novca sam bila svaki dan maltretirana, jer moji roditelji nijesu imali odakle taj novac da vrate. Dobijala sam batine po dva sata i nijesam smjela da pitam zašto. Bila sam im sluga."*

S. R. je pet mjeseci izgubila sve kontakte sa svojim roditeljima: *„Tih pet mjeseci sam prošla sve najgore."*

Trpjela je nasilje sve do jednog dana kada su komšije obavijestile njene roditelje. *„Komšije su pitale moju majku: 'Jeste li živi? Dođite da vidite šta se dešava s njom. Ima li ona koga?' Moja majka je to odmah prijavila u policiju i s policijom je došla za mene. Svekrva i svekar bili su na izlazu iz kuće i zaprijetili su mi: 'Ti si maloljetna, ako kažeš nešto otići ćeš u dom, ubićemo ti brata'."*

Sa S. R. je u Centru bezbjednosti Nikšić obavljen razgovor od strane inspektora za nasilje u porodici i maloljetničku

delikvenciju, a ona je, iz straha zbog prijetnji, negirala sve navode koje je iznijela njena majka. Inspektor za nasilje u porodici i maloljetničku delikvenciju dao joj je svoj broj telefona da ga može pozvati za bilo kakav problem koji bude imala. Kada se vratila kući, nastao je još veći problem zbog postupka njene majke.

S. R. navodi: *„Pokupila se uža rodibina moga tadašnjeg supruga i uglednije komšije koji su donijeli odluku da se vratim mojim roditeljima, s obzirom na to da je prijateljima počelo da se prijeti policijom.“*

Na takav dogovor njen svekar nije pristao: *„Mi nemamo snahu za puštanje, a oni će da vraćaju pare! Imam ja pametniji plan...“*. S. R. dalje navodi: *„Na kraj pameti mi nije bilo da planiraju da mi ugovore brak za drugog čovjeka u Beogradu.“*

Kada se usprotivila i rekla im da to neće dozvoliti, da će ih prijaviti policiji zbog toga, njen svekar je udario tako jako da joj je krenula krv iz nosa. S. R. priča: *„Niko me nije branio. Kad sam otišla da u jakni nađem telefonski broj, da zovem inspektora, nijesam ga našla. Oni su mi ga bacili. Još teže mi je bilo dok mi je iste noći svekrva šila moju staru vjenčanicu, jer su je miševi bili na nekoliko mjesta izgrizli, pripremajući me za drugog čovjeka. Sljedećeg dana kod nas su došli moji dalji ujaci, ali im nijesu ništa pominjali za moju udaju. Tada sam iskoristila priliku da jednom od njih, dok su odlazili, kažem da zovu moje roditelje jer hoće ponovo da me udaju.“*

Tu noć je oko devet uveče trebalo da krenemo za Beograd, ali sam rekla da ću se ubiti ako me udaju. Molila sam da majka dovede dvoje starješina – to su ljudi koji rješavaju porodične probleme, staro vijeće i da me vode. Srećom su došli moji roditelji, stric i starješine i kada su vidjeli u kakvom se stanju nalazim, sva sam bila u modricama, dogovorili su se da im moj stric pošalje 1500 eura za mjesec dana.“

Njena priča se, na žalost, ne završava ovdje: *„Stric nije ispoštovao dogovor i poslao novac, zbog čega moj dalji ujak, bez znanja mojih roditelja, ugovara brak u Podgorici, jer bi mu, ako moj svekar ne vrati pare, uzeli kuću, pošto je on prethodno dao takvu riječ.“*

Njen drugi brak ugovoren je dva mjeseca prije njene četrnaeste godine. Za njen prvi brak prilikom ugovara braka porodica mladoženje dala je 1500 eura. Od tih para, dalji ujak uzeo je 1000 eura. Momka za kojeg su je vjerili nije poznavala, bio je stariji od nje, imao je oko dvadeset jednu godinu. *„Za mene su ovaj put dali 1000 eura, a taj novac je sada uzeo moj stric“,* navodi S. R.

Cijeli slučaj S. R. je htjela da prijavi policiji, ali je rodbina spriječila govoreći joj da time ništa neće postići. Od dana kada je bila vjerena pa do svadbe S. R. se nalazila kod daljeg ujaka, gdje su joj ograničili svaku komunikaciju s drugim ljudima, kako bi bili sigurni da se sve, kako kaže S. R., odvija po planu.

S. R. navodi da je njen daljni ujak sve radio u dogovoru s porodicom njenog prvog supruga: *„Jedne večeri donijeli su vjenčanicu i prsten, stavili su mi prsten i rekli mi da obučem vjenčanicu. Ujna me šminkala, a ja sam od ljutnje skidala šminku. Nijesam htjela da se našminkam. Nedugo potom, uveli su me u automobil i krenuli smo starim putem za Podgoricu. U putu sam htjela da izvršim samoubistvo, otvorila sam vrata, ali me je majka spriječila. Kada smo stigli na to mjesto, bilo je veselje, a ja sam samo plakala.“*

S. R. u drugoj porodici sa četrnaest godina ostaje u drugom stanju. U porodici gdje su joj sada ugovorli brak svekar je bio težak alkoholičar, koji je stalno maltretirao. Supruga bi zvao da je vežu lancima za stub i da stave katanac da se ne bi odvezala. *“Kad bi me vezao, ostavio bi me tako vezanu i otišo bi nekud. Jednom sam bila vezana sat vremena dok nije došao brat mog supruga.“*

Kad je saznala da je ostala u drugom stanju, S. R. je namjerno dizala teške stvari: „Nijesam ni jela ni pila, jer nijesam htjela da preživimo ni ja ni dijete.”

S. R. je trpjela dvije godine, sve do jednog dana kada je saznala da joj je umrla ujna: „Kada je umrla ujna, pustili su me da idem na sahranu. Dogovor je bio da moja majka dođe za mene, kako bismo zajedno išle na sahranu. Međutim, kad je moja majka došla, moj svekar me pitao gdje sam krenula i rekao da ne mogu da idem. Rekao mi je: „Dok sam ja živ, ti nećeš ići ni na sahranu ni kod svojih...” Zatim mi je prišao i udario mi 2-3 šamara. Tada sam ga prvi put odgurnula i rekla mu da moja noga nikad više neće preći njihov prag. Uzela sam svoju kćerku i napustila njihovu kuću i više nikada se nijesam vratila tamo. Znala sam da se ne smijem više vratiti u tu kuću. Da sam se vratila, bila bih ubijena.”

Kada je S. R. napustila i drugi brak, imala je samo šesnaest godina i kćerkicu od godinu dana i sedam mjeseci. Slučaj nasilja nije prijavila, jer je bila pod prijetnjom, ako bilo šta uradi, da će joj porodica drugog supruga ubiti brata, majku i oca. Problemi je još uvijek prate: „I dan danas imam problema s tom porodicom. Hoće da mi oduzmu dijete. Ona se školuje u Podgorici, a subotom i nedjeljom dolazi kod mene.”

Razlog zbog kojeg je S. R. prihvatila da podijeli priču je sljedeći:

Što nijesam imala srećno djetinjstvo, a mogla sam da ga imam. Zato ja krenem prvo od mog djeteta... Čovjek dok to ne proba i ne prođe, ne zna šta boli... Ja sam imala neprospavane noći u krvi i prijetnje. Ja ne mogu da se sjetim lijepih dana, rado bih htjela, ali nemam ih. Ne želim da moja kćerka prođe tim putem. Želim da to prestane.